

Stottersignalen – informatie voor de leerkracht

De uiterlijke kenmerken van stotteren zijn bijzonder verscheiden. Toch zijn ze, mits enige kennis, vrij goed te onderscheiden van de normale onvloeiendheden die eigen zijn aan het spreken van elk kind. Een vroege detectie van stotteren is cruciaal om te voorkomen dat het stotteren uitgroeit tot een chronisch probleem. Daarom kunnen leerkrachten een onschatbaar waardevolle rol spelen bij het herkennen en signaleren van 'stottersignalen'.

Wat is stotteren?

Stotteren is een genetisch bepaalde, neurologische spraakstoornis, meer bepaald een vloeiendheidsprobleem dat vrijwel altijd op jonge leeftijd (< 9 jaar) start.

NORMALE ONVLOEIENDHEDEN. Elk kind maakt spraak-onvloeiendheden. Kinderen hernemen zinnen of zinsdelen, lassen pauzes in als ze een woord niet vinden, of geven een lange verklarende opmerking in de plaats. Geregeld komen ook langzame, ontspannen woordherhalingen voor. Al deze manoeuvres hebben een duidelijke functie en zijn dus nuttig en nodig. Ze houden de aandacht van de luisteraar vast, geven het kind tijd om na te denken, zijn boodschap te formuleren... Deze onvloeiendheden komen als het ware *tussen* de woorden voor; het woordgeheel zelf blijft bijna altijd in tact. Men noemt ze '*normale onvloeiendheden*' omdat ze bij elk kind voorkomen en een onderdeel vormen van de normale spraak- en taalontwikkeling. Bij jonge kinderen nemen deze onvloeiendheden tot 24 % van de spreektijd in beslag! Zelfs bij volwassenen bestaat het spreken nog voor 7 % uit dit soort nuttige onvloeiendheden.

STOTTEREN. Sommige kinderen vertonen naast de normale onvloeiendheden ook 'abnormale' onvloeiendheden, zogenaamde *stottermomenten*. Het gaat om ongewilde en onvoorspelbare onderbrekingen die zich *in* de woorden voordoen. Er zijn drie manieren waarop dat kan gebeuren.

- Herhalingen van klanken en lettergrepen: bijvoorbeeld 'l-i-i-ik ga naar huis.'
- Klankverlengingen: 'Ik ggggga naar huis.'
- Blokkeringen: 'vastzitten' op een klank: 'l.....k ga naar huis.'

Een kind dat stottert heeft geen controle over het al of niet opduiken van deze stotters. Ze gebeuren *onvrijwillig* en hebben dus niks te maken met bijvoorbeeld een verkeerde ademhaling, te snel praten of onvoldoende nadenken. 5 % van alle kinderen maken een periode door waarbij ze deze typische stottermomenten vertonen. Bij 1 à 2 % van de kinderen

groeit dit uit tot een chronisch probleem. In een school van pakweg 300 leerlingen zitten dus gemiddeld drie tot zes kinderen die kampen met een echt *stotterprobleem*, en wellicht nog een aantal kinderen die daadwerkelijk stotteren, maar daar voorlopig nog niet al te veel hinder van ondervinden.

STOTTEREN ZIT AAN DE BUITENKANT ÉN BINNENIN! Naast de typische kernverschijnselen zijn nog een aantal bijkomende zaken kenmerkend voor stotteren. Uit allerlei onprettige spreekervaringen bouwen sommige kinderen negatieve kennis op over hun eigen spreken en over zichzelf als spreker. Allerlei spreesituaties kunnen bedreigend worden en angst, spanning, irritatie of schaamte uitlokken. Dit geeft vaak aanleiding tot de ontwikkeling van bijkomende stotterverschijnselen. Die ontstaan in wezen uit (niet doeltreffende) pogingen om vat te krijgen op de stottermomenten: ze niet mee te maken of zo kort mogelijk te houden. Het kan gaan om bijbewegingen, stopklanken of -woorden, allerlei manoeuvres met de ademhaling, allerlei vermijdingsgedragingen, enz.

De oorzaak van stotteren?

Er bestaat niet één unieke oorzaak van stotteren. Een stotterprobleem is altijd een gevolg van de combinatie van drie factoren:

1. **AANLEG.** Uit onderzoek blijkt dat kinderen gaan stotteren omdat ze daar genetisch meer vatbaar voor zijn. Er gebeurt nog bijzonder veel wetenschappelijk onderzoek naar de precieze aard van deze verhoogde vatbaarheid.
2. **UITLOKKENDE FACTOREN.** Bepaalde stressfactoren kunnen het stotteren uitlokken – enkel bij kinderen die er al aanleg voor hebben – en aanwakkeren. Het gaat hierbij om stressoren in de ruimste betekenis van het woord. Denk bijvoorbeeld aan bepaalde luisteraarreacties, emotionele gebeurtenissen, de talige complexiteit van de boodschap, de articulatoire moeilijkheid van woorden, het aantal luisteraars en de vertrouwde ermee, externe tijdsdruk op het spreken (door elkaar praten, tegen de klok lezen...!), overmatige drukte of opwindings...
3. **FACTOREN DIE HET STOTTEREN IN STAND HOUDEN.** De eerder genoemde negatieve betekenissen die kinderen aan hun spreken en allerlei spreesituaties kunnen gaan hechten, en de onprettige gevoelens die hieruit volgen, leiden weer tot uiterlijke gedragingen die het probleem in stand houden of nog vergroten (zie hierboven). Het stotterend kind begint bepaalde klanken, woorden of situaties uit de weg te gaan, extra inspanning te leveren om te spreken, bijbewegingen te ontwikkelen (oogknippen, ademhaps, grimassen, hoofdbewegingen...), enz.

De kracht van vroegtijdige onderkenning

70 à 80 % van de kinderen lijkt na een periode van stotteren te ontsnappen aan een verdere ontwikkeling

en 'ontgroeit' het stotteren. Het is verleidelijk hieruit te concluderen dat u ouders met enige gerustheid kan adviseren om nog af te wachten als ze zulke verschijnselen opmerken bij hun kind. Dit zou echter bijzonder onbezonnen en zeer riskant zijn. Bij kinderen die het risico lopen om een chronisch stotterprobleem te ontwikkelen is effectieve, vroegtijdige begeleiding immers cruciaal. Logopedisten-stottertherapeuten beschikken over voldoende kennis van risicofactoren om de kans op het ontwikkelen van een chronisch stotterprobleem in te schatten. De schijnbare ernst van de symptomen is immers zelden een betrouwbare indicator. Sommige kleine, subtiele tekenen kunnen in bepaalde gevallen ernstiger zijn dan andere, meer opvallende verschijnselen.

Als leerkracht kan uw rol dus van onschatbare waarde zijn in de vroegtijdige onderkenning van tekenen die mogelijk wijzen op stotteren, en in het gidsen van ouders naar geschikte hulp.

Van zodra er twijfel is, is het verstandig ouders te adviseren het spreken van hun kind verder te laten onderzoeken. Een dergelijk onderzoek hoeft overigens lang niet altijd meteen tot therapie te leiden. Soms is advies voldoende. Soms wordt afgesproken het spreken van het kind op gezette tijden te controleren, om de gunstige of mogelijk negatieve ontwikkeling op te volgen en zo nodig in te grijpen. En soms is het best om zo snel mogelijk een begeleiding van kind en ouders op te starten... Stottertherapie kan dus vele vormen aannemen.

ACTUELE STOTTERTHERAPIEËN pakken een stotterprobleem systematisch aan vanuit meerdere invalshoeken (nl. de verschillende componenten van stotteren).

Doelstellingen in een stottertherapie kunnen onder meer zijn:

- het verminderen of voorkomen van onprettige gevoelens die samenhangen met spreken – het behouden of opnieuw stimuleren van plezier in spreken en communicatie
- verminderen of voorkomen van negatieve ideeën over het eigen spreken – het behouden of stimuleren van neutrale en positieve overtuigingen over het eigen spreken, over zichzelf als spreker, over allerlei spreeksituaties...
- voorkomen van een negatieve ontwikkeling van de stotterverschijnselen en vervolgens het afbouwen ervan – m.a.w. het zo sterk mogelijk verminderen van de stotterernst
- zo ontspannen en adequaat mogelijk leren omspringen met eventueel overblijvende stottermomenten
- elimineren van eventuele bijbewegingen of andere niet helpende bijverschijnselen
- stimuleren van vaardigheid in probleemoplossend gedrag (bijvoorbeeld omgaan met vragen en reacties, met pesten...), stimuleren van tolerantie, van relativeringsvermogen, van zelfzekerheid en een positief zelfbeeld...

Omgaan met stotteren in de klas

Niet voor elk stotterend kind zijn dezelfde maatregelen noodzakelijk in de klas. Elk kind is immers een individu met een eigen persoonlijkheid, leerervaringen, vaardigheden en problemen. Zo zijn er kinderen die niet veel hinder ondervinden van hun stotteren, terwijl het onvloeïend spreken voor anderen gepaard gaat met intense gevoelens van angst, schaamte en frustratie. Sommige kinderen vinden spreekopdrachten geweldig, andere kinderen proberen dit te allen tijde te vermijden. Helaas valt aan de buitenkant zelden af te leiden hoe de verwerking aan de binnenkant gebeurt...

Indien u graag naleest hoe u kan helpen, vindt u op www.deladder.be nog een aantal afdrukbare brochures (.pdf) die een aantal mogelijkheden voor u op een rijtje zetten:

- ① hoe vertel ik het de ouders? – adviezen voor het gidsen van ouders van een kind dat misschien stottert
- ② een stotterend kind in mijn klas – concrete tips voor de kleuterjuf
- ③ een stotterend kind in mijn klas – concrete tips voor de leerkracht (lagere school)
- ④ een student die stottert in mijn klas – concrete tips voor de leerkracht (middelbaar onderwijs)
- ⑤ over vragen en plagen – omgaan met reacties op het stotteren van een kind uit mijn klas.